

אנשי קובפאק

(בעקבות הספר „אנשים טהורי המצפון“ לפ. וארשיגורה)

אחד הגילויים המעניינים ביותר במלחמת העולם השנייה היא התפתחותה של תנועה פרטיזנית כמעט בכל ארץ מארצות הכיבוש הנאצי. לממדים עצומים הגיע החזיון הזה ברוסיה. והנה, בסוף 1942, כשבעיית „החזית השנייה“ נראתה, לעתים, כבעייה מרכזית לרוסיה (בעיקר, כאמצעי לרווחיומן, לריכוז הכוחות וההתארגנות לקראת המעבר למסעות תנופה); נעשה אפילו נסיון רציני לארגן כעין „חזית שנייה“ בתוך רוסיה גופה; עיי שילוח כוחות פרטיזניים מרוכזים, תפיסת שטחים רצופים בעורף האויב ומשיכת כוחות גדולים — ככל האפשר — של היריב מן החזית העיקרית למלחמה ב„חזית-שנייה“ זו.

ידיעות על מלחמת הפרטיזנים ב־ס.ס.ס.ר. היו מגיעות אלינו בדרכים שונות במשך כל שנות המלחמה. נתהוך כמה מושגים על מלחמה זו, שלעתים גם סתרו זה את זה. ושאלות יסוד, כגון: גודל היחידות, זיונן, צורת הארגון והפיקוד, הטקטיקה, האימון, הקשר שבין חטיבות הפרטיזנים לכוחות העיקריים של הצבא האדום — נשארו, בעצם סתומות לנו במשך כל זמן המלחמה.

אכן, המושגים, המקובלים עוד מימי מלחמת-האזרחים ברוסיה, על יחידות קטנות המסתתרות ביערות ובביצות ועוסקות במלאכת החבלה בסתר לילה, לא עלו כלל בד בבד עם ידיעות על קרבות (תוך שימוש בנשק אנטי-טנקי ובתותחים) על אזורים שלמים, חפשים מכל אדמיניסטרציה גרמנית, שנקראו „אדמת-הפרטיזנים“, או „האדמה הקטנה“, לעומת „האדמה הגדולה“ בביטוי רווח-הגעגועים של הפרטיזנים, זה שטחה של רוסיה הבלתי-נכבשה.

אחת מתעודות-התיאור רבות-הענין, שהגיעו לידינו, הוא סיפורו של גיבור-ברית-המועצות הגנרל-מיוז פטר וארשיגורה, בשם „אנשים טהורי המצפון“. עיקר הסיפור מוקדש למלחמת הפרטיזנים של הגנרל הפרטיזני, קובפאק, — אך תוך כדי כך מספר הוא גם על יחידות פרטיזניות אחרות, השונות זו מזו בגדלן, במגמתן, בטקטיקה שלהן, ביסודן המוסרי וכו'.

ההתרשמות הראשונה עם קריאת הספר היא, שאין לדבר על תנועת פרטיזנים כעל משהו אחיד. אמנם, נכון הדבר, שנעשו נסיונות לכוון את היחידות הללו של „קלעים חפשיים“ ארגון מודרג ואחיד, ולהקנות להן צביון צבאי מסוים, אך הדבר הקיף רק את הגופים העיקריים והמרוכזים יותר, ואלו בצדם פעלו אלפי יחידות קטנות, כמעט (ומהן — גם בהחלט) על דעת עצמן. ואכן, בערבירב זה של קבוצות ויחידות אפשר היה למצוא אבטיפוסים לכל המושגים הרווחים והקיימים מאז ומתמיד לגבי „מלחמת פרטיזנים“.

הדבר העיקרי והמאלף ביותר, שאפשר וראוי להסיקו מסיפור זה, הוא תיאור פעולותיה של אחת החטיבות החשובות ביותר שבתנועת הפרטיזנים במלחמה הגרמנית-הרוסית — חטיבתו של קובפאק, שהייתה, לאחר שלבי התפתחותה הראשונים, קשורה במרכז שבמוסקבה ומקבלת ממנו הוראות כלליות, וכן מאורגנת ומודרגת לפי מתכונת צבאית „סדירה“, אף כי גם גמישה ו„פרטיזנית“. אך בטרם נבוא לטפל בחלק זה של סיפור פ. וארשיגורה, ראוי שנעמוד על כמה מן הדמויות הראשיות שתיאר, ואשר במידה לא מעטה צרו הם את צורתה של החטיבה הנודעת. בלי שנעמוד על טיבם האישי, אפשר שלא יובן לנו הרכבה מדמותה ותכונותיה של החטיבה עצמה.

מבמאי וסיריז — לגנרל פרטיזנים

נפתח במחבר עצמו, אשר אמנם איחר להצטרף לאותה חטיבה, אך רוחה ואופיה עולים וחיים לפנינו מתוך סיפוריו ותיאוריו.

היום הוא גנרל־מיוֹר, "גבור־ברית־המועצות" ⁽¹⁾. לפני המלחמה עבד ככמאי ב"קנין־סטודיה" שבקיוֹב, ולפי שסיפר, נמצא הוא ב־25 ביוני 1941, בתורנות־התצפית נגד אווירונים על גג בנין הסטודיה, — כלומר, עדיין בתפקיד אזרחי. בסוף יולי כבר היה בדרך לחזית שעל הדניפר; ב־2 באוגוסט כבר עומד הוא בחזית־ההגנה, בתפקיד של סגן מפקד־מחלקה, — ובמשך 10–12 ימי קרבות קשים שלאחר כן מכהן הוא לסירוגין כמפקד מחלקה, פלוגה ובטליון. מן הסיפור שלו עולה אורה של אמת בתיאורים השונים של חוויות הקרב הראשון וכו'. ובכ"ז דבר אחד נשאר בלתי־ברור בהחלט, והוא: מתי וכיצד הספיק במאי זה ללמוד את מלאכת הפיקוד? יש להניח, שברוסיה לומד כל אזרח את השימוש בנשק, אבל אין להניח, כי את תורת הניהוג והפיקוד חייב שם לדעת כל אינטליגנט. אכן, גם המחבר עצמו מעיר כמה דברים של טעם — ושל חרטה במאוחר — על דברים שבדין היה שילמד, "קודם", לפני המלחמה... מאיר־עינים התיאור, בתחילת הסיפור, איך הורכב חבר המפקדים לרגימנט. (אמנם, רגימנט חדש, שהורכב מאנשי־מילואים, שלא היו קודם חטיבה מאורגנת, אך רבים היו רגימנטים כאלה — לעשרות ולמאות). מפקד הרגימנט סידר בשורה את כל המועמדים לתפקידים פיקודיים, — שעדיין לא הכיר אותם — ולאחר שאלות על ידיעותיהם, הצביע על פלוני או אלמוני: אתה תהיה מפקד פלוגה זו, אתה מפקד פלוגה אחרת וכו', עד גמר חלוקת כל התפקידים.

וגם אנקדוטה, שמספר המחבר על עצמו, יכולה רק להראות לנו איזה אסונות יכלו להתחולל מחלוקת־תפקידים זו. חסר היה אפסנאי לרגימנט. כשנודע למפקד, שהמחבר גמר בית ספר תיאטרלי, וגם סטודיה לקולנוע, גמר אומר, שאין כמוהו הולם תפקיד זה. אחת הפעולות הראשונות, שהיה עליו לבצע, היתה חלוקת דגים מלוחים לכל הרגימנט. האפסנאי החדש לא יכול בשום ענין ואופן לפתור את שאלת הראשים והזנבות, ובקיצור: היה הכרח לפטרו מיד לאחר המינוי. אכן, אין לדעת כמה מן המפקדים החדשים לא יכלו לפתור את שאלת, "הראש והזנב" ביחידותיהם בשעת הקרב. מכל מקום, אפשר להניח בוודאות, שאילו היתה לרוסיה שהות מספקת (ויפה־שעה אחת קודם, — כלומר: עוד לפני המלחמה) לכונן את המלא העצום של כוח האדם שבידיה, ולמסרו לידי מפקדים מאומנים כראוי ובעלי יכולת — כי עתה יכלה המלחמה הגרמנית־הרוסית ללבוש צורה שונה שיניי רב מזו שלבשה.

לאחר קרבות בלתי פוסקים, נשארו מכל הבטליון לא יותר ממאה לוחמים, ובצירוף שרידיהן של כל מיני יחידות (גם של קורפוס־פרשים שלם, וגם של פלגת נחתני־אוויר), ממיטב האנשים שלא רצו ליפול בשבי או לברוח — כמאתיים איש, כולם מזוינים במקלעים, אף־על־פי שכמעט איש מהם לא היה מקלען; הנשק נאסף משל הרוגים ובורחים. עם חבר־לוחמים זה מחזיק הוא מעמד כמה ימים. לבסוף, בהגנת העיר קניאב (סמוך לתל־הקבר של שבצ'נקו, הפייטן האוקראיני הגדול), לאחר שהבטיח את נסיגתו של רגימנט ארטלרית־שדה יקרת־ערך, הוכרח לסגת דרך הדניפר, במקצת בשחיה, כשהוא נאחז במצוף קטן לפנס־"מגדלור". אח"כ בא תיאור מאלף של מאורע, שאירע כעבור חודש וחצי בערך, והוא "היתלצות מכיתור". האמת היא, שה"כיתור", באותה פינה מסוימת שבתוך הנסיגה הכללית, נעשה ע"י כמה טנקים של האויב, — ובשטח "המנותק" היו מאות קצינים וחילים של הצבא האדום, וכולם מתחבאים — בלילה — בערימות קש ובסדקי האדמה. המחבר, עם חברי־קצין ועוד חמשה חיילים, החליטו לנסות ולהיחלץ מן הכיתור, ולאחר התקדמות־מה אין הם מבחינים אלא בגרמני אחד בלבד הער באותו שטח, והוא יושב על ערימת־תבואה ויורה פעם בפעם רקטה באויר, כדי להפחיד את יריביו "המנותקים". בתיאבון רב משמידים הם את הגרמני הזה; לאחר הרפתקאות רבות הם מצליחים לעבור את החזית ולהתחבר אל כוחות הצבא האדום. אך ברור מן הסיפור, שכמעט כל יתר המאות נשארו באותו מקום.

(1) תואר ההצטיינות למעשי־גבורה, הגבוה ביותר ב־ס.ס.ס.ר., בדומה ל"צלב ויקטוריה" הבריטי, אלא שבענין הענקתו מביאים בחשבון גם את ההישג הצבאי של המקבל. — המערכת.

ושבו, אין להימנע ממחשבה, שהצבא, ובעיקר מפקדיו, עדיין לא היו, בתקופה זו של המלחמה, מוכנים לה, ולא הוכיחו יכולת רבה, לא בהתמצאות במצב ולא בכשרון הביצוע.

* * *

נחזור אל מחברנו. בהתיצבו בפני שלטונות הצבא מינוחו לנהל „בריגדה“ של כתבים צלמים צבאיים מטעם המחלקה הפוליטית של הארמיה ה־40. את תכליתה המדויקת של ה„בריגדה“, „אין איש יודע“, וכל הוראה והסברה בענין זה לא נתקבלו. נראה, שיש לשרת בעיקר את הדיביזיה, שאליה סופחו, בצילומים, שישמשו הן לפרסום בעתונים והן לחיילים, „למשלוח הביתה“. לדבריו, — זכו בכוח ענף פעולתם השני הנל לחיבה רבה בקרב היחידות. בשמשו בתפקיד זה, ראה המחבר בפעם הראשונה, ב־28 בספטמבר 1941, כיצד בורחים הגרמנים. הדבר קרה ליד שפטובקה, כששתי דיביזיות גרמניות ניגפו ועזבו את כל ציודן תחת לחץ הדיביזיה הממונעת המוסקבאית הראשונה. בפיקודו של קולונל לייסקוב ובריגדת־טנקים סובייטית. כאן נפגש לראשונה באנשים שרגש בטחונם בנצחון לא נתערער כלל.

בראשית שנת 1942 מחליט המחבר לעבור לשטח־שירות, שבו יוכל להשתתף במלחמה בתפקיד מועיל יותר. הוא מתחיל להתעניין בבעיות הריגול הנאצי, ולבסוף מצרפים אותו ליחידה המתארגנת לפעולה בעורף האויב. ב־13 ביוני 1942 נוחת המחבר במצנח אל ה„אדמה הקטנה“ שבסביבת בריאנסק⁽²⁾ ואתו נערה אלחוטית, לאחר שעבר מעל פני החזית באוויר — בלי שהרגיש בה כלל. לפני כן השלימו קורס של הכשרה במשך 10 ימים. לימדו אותם כמה דברים, שכולם מובילים אל הדבר האחד — בפעלם בעורף האויב עליהם לפחד מפני כל דבר ומפני כל אדם. אותה „אדמה קטנה“ תפסה בימים ההם שטח של 130 ק"מ לאורך ו־70 ק"מ לרוחב, כלומר כשליש, בערך, של שטח א"י המערבית. „האדמה הקטנה“ היתה בידי מפקדת „התאחדות יחידות פרטיזניות“, מה שהוא כעין „שותפות“ בחינת „טרסט“ או „סינדיקט“, לדברי פ. וורשיגורה, שהשתייכו אליה למעלה משמונים יחידות פרטיזניות, אשר פעלו על יסודות „קואופרטיבים“: למעשה לא היתה „המפקדה“ אלא מקום ריכוז הידיעות, וכן מקום, שבו בעזרת מכשיר הרדיו היחידי שבשטח אפשר היה להתקשר עם „האדמה הגדולה“. היחידות פעלו לפי הכלל של „יהא כל אחד עושה לפי יכולתו“. תפקידו הישר של המחבר היה למסור, בעזרת מכשיר רדיו, ידיעות על הגעשה בתחנת־הרכבת הבריאנסקאית. לא עברו ימים מרובים והוא לא הסתפק עוד במסירת אינפורמציה בלבד, אלא ערך התקפה על התחנה — דבר שבצעם היה אסור עליו בתכלית האיסור. מעניינים כאן כמה פרטים. בעזרת הפרטיזנים הוא מפוצץ את מסילת־הברזל משני הצדדים, באופן שמתהווה בה מעין „פקק“. הדבר נעשה כשהתחנה היתה עמוסה רכבות, ציוד וצבא. לאחר מכן מתחיל הוא לשלוח מברקים, בדרישה לשלוח מפציצים להפציץ את התחנה, כל עוד היא מטרה מרוכזת ומושכת כל כך. המברקים אינם מועילים. הגרמנים מתחילים כבר בתיקוף־הדרכים, הפרטיזנים מתמרמרים. — ואז הוא שולח מברק, המורכב מביטויים בלתי־צנוזיים בתכלית. עברו שלוש שעות — ויותר משלושים מפציצים פרקו את מטעמם מעל לתחנה. יותר מ־1500 הרוגים הוצאו מן התחנה, נתפוצצו ארבע רכבות של תחמושת, והתחנה נמחתה מתחת לשמים.

כעבור ג' ימים נזף בו הפיקוד הישיר נזיפה חמורה על גסות הלשון; ובעוד יומים — מברק־ברכה מאת רוקסובסקי, עם אות־הצטיינות של „הדגל האדום“ על עקשנות וחתימה ללא רתיעה להשגת המטרה. ושוב אתה מהרהר: לפנינו, כנראה, איש בעל יכולת בלתי־מצויה, היודע — בלי הכנה מוקדמת, בלי אימון מספיק, — למצוא את הדרך ולפעול כנכון. אנשים למאות, בעלי אימון והכנה כמוהו הורדו מעבר לחזית; אבל כמה מהם

(2) עיר־מחוז וצומת־דרכים במערב רוסיה המרכזית, בין אוריוול לסמולנסק (על מסה"ב ריגה—אוריל), וכן על מסה"ב הראשית מוסקבה—קיוב. סביבתה נודעה מאז ביערותיה העבותים והנרחבים. — המ ע ר כ ת.

היו ראויים, כמוהו, לפעול נכונה גם בלא הדרכה? וכמה מהם, "הלכו לאיבוד"? ואיזו יכולת-כוח עצומה הלכה לאיבוד מחמת חוסר הכנה מספקת? המחבר, שהתחיל את הקריירה הצבאית שלו ביולי 1941 בתפקיד סגן-מפקד-מחלקה — נושא ביולי 1942 תואר של סגן-קולונל — התקדמות, במשך שנה אחת, שהעידה לגבי איש, "ציבילי" על כשרון ויכולת בלתי מצויים.

מכאן ואילך מתחיל המחבר להיגרר יותר ויותר אחרי פעולות תוקפניות, אף על פי שהדבר היה אסור עליו — כשם שהיה אסור על כל אלה שעבדו כמוהו, "בריגול-נגדי". בהגיע חטיבת-הפרטיזנים הגדולה של קובסק לסביבות בריאנסק, נצטרף אליה, ואתה המשיך את שירותו עד לקץ המערכה.

לפני שנעזוב את המחבר לנפשו, נביא כאן את 'תיאור רישומיו מאנשי קובסק, כפי שנראו לו לראשונה': "בימים ההם התחיל לפרוץ ליערות בריאנסק מערבות אוקראינה, דרך יחידות האויב (רגימנטים הונגריים ואחרים) הסוגרות את, "האדמה הקטנה", איש תהילה שאגדות כבר פשטו עליו באזורי-הפרטיזנים. היו שאמרו עליו, כי הוא צועני שהסתובב בעורף הגרמנים ואחרים. אמרו, שהוא קולונל, שכל חייליו הם קצינים שדרגתם אינה פחותה מדרגת לויטננט, איש שיש לו טנקים ואוירונים. על כל פנים, יהיה מי שיהיה — הגרמנים היו מתארים מפניו יראה גדולה והעם סיפורי אגדות. כללו של דבר: "השמועה נאמרה אלה בשורה על איש שהלם את המושג האידיאלי של פרטיזן".

המחבר מחליט לבקר אצלו ונוסע אל חניית חטיבתו, והנה, התרשמותו הראשונה: "אכן, יש במחנה זה דמיון-מה למחנה של צוענים. הורגש בכל, שהאנשים הללו אינם חושבים כלל להשתקע כאן, ביערות. קבוצות-קבוצות עמדו עגלות נוסח-אוקראינה, שמראהן כאן, בתוך יערות-אורילל היה מוזר; ואליהן מחוברים אוהלים הונגריים, גרמניים ורומניים. בכל פרשת-דרכים מוצבות מכ"י ומרגמות, גם הן מכל המינים ומכל הזמנים והעמים. האנשים שבמשמרי-מוקף פועלים טבק משובת, או סיגריות, רוקקים דרך ביטול את הטבק, מעל לשפם" ומסתכלים בבוז על הפרטיזנים המקומיים. הכלל, עוד לפני שהגעתי לקובסק, בסביבה כל כך רחוקה ממישורי הדנייפר, חשתי את ריחה המיוחד של אוקראינה⁽³⁾ וצבאה הבלתי מרוסן, מעין ריחה של "הסאץ' הזאפורוזית", הקמה, כביכול, לתחיה מנשיית הדורות". כך מביאנו סיפור המחבר על עצמו אל מחנהו של קובסק ואל אנשיו.

ב. בעל-הבית של הפרטיזנים

דמותו של קובסק עצמו, "הגנרל הפרטיזני" הראשון, שונה תכלית שינוי מדמותו של פ. וורשיגורה, מחבר הספר הזה, הבמאי מאתמול, והטירון, שגם הוא הגיע לדרגת גנרל ו"גיבורי-ברית-המועצות". סיפור קובסק — זקן כבן שישים, כמעט ללא השכלה רצינית קודמת, אך בעל נסיון-חיים מופלג. עוד במלחמת-העולם הראשונה השתתף כחייל-גשש, על גחוני ממש עבר אז את אדמת גליציה והקרפטים — ושתי דרגות של "צלב-גאורגי" קיבל על הצטיינות בקרבות.

בזמן מלחמת-האזרחים לחם בכל החזיות, ובין השאר גם תחת פיקודו של צ'אפאייב; וכן פעל בתפקיד עצמאי, נגד מאכנו, בערבות אוקראינה מולדתו. עם סיום מלחמת-האזרחים עזב את הצבא והתמכר לתפקידים משקיים, מפלגתיים ואדמיניסטרטיביים. בפרוץ המלחמה הגרמנית-הרוסית, היה יושב-ראש המועצה של העיר פוטיבל (בצפון-אוקראינה), ולפני כן היה ראש המוסד לבנין דרכים (ואח"כ, בתקופת פעולתו הפרטיזנית, בחודשי הפעולה המוצלחים, כשראש המטה היה מביא דו"ח חדשי על מספר הגשרים שפוצצו ונשרפו, היה הקומיסר מכריו, בדרך הלצה — "שימו לב! החבר הדירקטור של "דורסטרו" (מוסד בנין הדרכים) עורך מאון לעבודת הבדק").

עם התקרבות האויב אירגן מראש יחידה לפעולה פרטיזנית בעורף, אך הדבר הנחילו (3) המחבר הוא אוקראיני לפי מוצאו ושמו המובהק. ואין ספק, כי לכל מחנהו של קובסק מעיקרו היה גוון אוקראיני לאומי. — המערכת.

עסקי' ב"ש. היחידה אורגנה, ובסיסי אספקה הוסתרו ביער. אלא שהגרמנים באו לא בשעה שחיכו להם. ברגע האחרון עזב קובפק את העיר, בהיות הטנקים של האויב כבר ברחבה שלפני המוצצה. אך כשבא ליער כבר לא מצא שם איש מאנשי היחידה. ימים רבים בילה יחידת ביער, בהתאמצו למצוא איש מן המסוגלים להיות לו פרטיונים. גם את מקומות הבסיסים שביער לא ידע, לפי שבכך עסק הפרטיון הותיק, קורניוב⁴). הוא גאחו תחילה בקבוצת סיירי הצבא האדום, שנקרעה מעל יחידתה, ואח"כ, בעזרת קורניוב, אסף, תוך קשיים עצומים, את יחידתו שלו (בת 28 איש, על רוביהם הישנים, כדוריהם ורימוניהם המעטים) ומתחיל במעשים קטנים של חבלה, הטרדה ומארב שאמנם הספיקו למשוך אליו מן היערות ומן המחבואים השונים כמה מאנשי הצבא האדום, שנשארו בעורף האויב מחמת הינתקות, או פצעים, או מתוך בריחה מן השבי. דווקא בין אנשי יחידת הפרטיונים, שאורגנה ע"י קובפק כעוד מועד נתבלטו כמה מן „הותיקים“ שבתוכם — פרטיונים ממלחמת האזרחים — שהיו ליסוד הבטוח ביותר, לאלה „הנותנים את הטון“ ביחידה, עם כל מעט הזלזול, שפרחי-הצבא נוהגים תחילה באנשים אלה, „בעלי-שיבה“, ו„אזרחים“, ובזכותם הובטחה גם רמתה המוסרית של היחידה. העזה וביטחה, המלוות בתחושת-אידיאה, נקיון-כפיים לגבי האוכלוסייה — אלו הן המידות המשרות עד מהרה אירה מיוחדת של אהדה מסביב לפעולות יחידתו; והמעולים שבמפקדי שאר פלגות הפרטיונים הקטנות משתדלים להתאחד עמו ולפעול בפיקודו. היחידה מתרחבת והולכת ומגיעה לאפשרות של פעולה בהיקף רב.

כדי להבין את ערכה של אישיות המפקד בתהליך הזה, יש לזכור: המשמעת, שהיא יסוד לכל פעולה מסודרת ועיילה, עומדת בתנאים כתיקונם לא רק על ההכרה, אלא גם על ההסתייעות בהגבלות מסוימות ובעונשין כלפי הפרט, וכן על מציאותו של מנגנון ארגוני אדיר הכופה אותה. ואלו בהיות היחידה בעורף האויב, כמעט שאין לך דבר, מלבד ההכרה, העשוי לסייע לקיום המשמעת, אלא הסמכות האישית של המפקד והאמון בו. ואכן, ידוע ידע קובפק לשמור, בכל המצבים, על משמעת-קרב ראויה ביחידתו, לא ע"י שימוש באמצעי כפייה, אלא בכוח האמון המוחלט שרחשו פיקדיו לו. לתבונתו לתחבולותיו, לשכלו-הישר, להבנתו את אנשיו ואת אשר אפשר וצריך לדרוש מהם; וכן בכוח הרעיון המרכזי בכל פעולה. מפעולות היחידה, — שאישיותם של מפקדי חטיבותיו היא שהיתה הערובה הנכונה למקומו המרכזי בחיי החטיבה ואנשיה.

* * *

כשם שאנשי פלגתו של קובפק ראו בעצמם בבחינת גווארדיה פרטיונית, שימש גם קובפק עצמו דוגמה לראשי-יחידות קטנות ובינוניות, אשר הצטרפו אל חטיבתו בסופו של דבר, ועל כל פנים לקחו ממנו לקח.

בתיאור התרשמותו מקובפק, מביא פ. וורשיגורה את דבריו של קלאוזביץ, בספרו הנודע „על המלחמה“ לאמור: „כל עיקרן של פלגות פרטיונים אינו בזה שהיו גדולות במנין ועצומות בכוח, אלא שהיו רבות וקלות-תנועה. בדין הוא שהיו מסוגלות להופיע, להיעלם, וכן להתאחד מדי פעם בפעם; אך לשם כך צריך שרדית-הכבוד ורגשי ה„אני-ואפסידעו“ שאתה מוצא אצל מנהיגי-פלגות המופיעים כפרטים, לא יהיו למכשול רב מדי“. ופ. ו. מוסיף: אכן, לגמרי לא טיפש היה הגרמני קלאוזביץ⁵).

ומנסיונו הפרטי מוסיף בעלה-הסיפור: „אמנם, חבל שהאנוכיות ורדשי ה„אני-

4) אכן, סיפור-מעשה מאלף ביותר, המלמד עד כמה אסור היה בכל המלאכה הזאת לסמוך על כך כי הדברים יתרחשו „לפי התכנית“ דווקא, ועד כמה חיוניים היו, הסדורים הגמישים, לקראת כל הפתעה אפשרית — כגון סידורי-ההתכנסות למקרי-חירום מעין ה„נל“, שרשרת-החלפות בתפקידים, אנשים „רורביים“ היודעים את ענין הבסיסים, וכיו"ב.

5) קלאוזביץ שימש, כידוע, בצבא הרוסי בתקופת מלחמת 1812, שהניחה את היסוד לפרטיוניות מאורגנת ברוסיה, והוא הכיר מקרוב את הנסיון הפרוסי של פעולות פרטיוניות ב„מלחמת-החופש“ ב־1813 נגד הצרפתים בגרמניה. — המערכת.

ואפסייעוד" של "מנהיגים" פלוגים הפריעו, לעתים קרובות, רבים מאתנו מלהתאחד ומלהנחית לאויב מהלומות במשותף. ואלו אותם האנשים שעם כל הערכתם את עצמם הוכיחו יכולת להתאחד — הם הם שנמצאו גם מסוגלים להכות את האויב מכה ניצחת. ובהעלות המחבר דוגמאות של מסירות-נפש לענין האחד, — היינו המלחמה — של שיתוף נאמן, אין אתה מוצא שם תמונה משכנעת יותר מן השותפות שבין קובסק המפקד ובין הקומיסר של חטיבתו, סימיון רודניוב.

ג. הקומיסר והמחנך

לעומת גילויי השליטה, הרגילים ב"חבורות-הפשיות" של פרטיונים, סימלו שני אנשים את היסודות החיוביים, המעצבים, הנותנים טעם ותכלית לחיי ה"חבריה" המזוינת והתקיפה. קובסק סימל את הותק של החייל הקשיש, את "הצופה הליכות ביתו", את לקח החיים, את נטיון מלחמת-הפרטיונים ואת הויקה לערכי המשק והבנין. רודניוב ייצג את המשטר הצבאי, משטר של חובות וציוויים, את מלאכת ההסברה שנתגבשה בצבא האדום הסדיר, את דפוסי הארגון והמשמעת.

דמות מיוחדת-במינה הוא סימיון וסילייביץ' רודניוב. כמעט כל חייו עברו עליו בצבא האדום. בעודו נער השתתף בהתקפה על פרקופ, בגמר מלחמת האזרחים⁽⁶⁾, ומאז נשתקע בצבא. ב-1935 היה כבר בדרגת "קומיסר-רגימנט"⁽⁷⁾, ותוך לימוד-עצמי והתפתחות מגיע הוא לדרגה גבוהה, בין מן הבחינה הצבאית-המקצועית ובין מן הבחינה הציבורית-הפוליטית. המלחמה מוצאת אותו בעיר פוטיבל בתפקיד ראש ה"אוסוביאחים" — מוסר, הדואג להכשרה צבאית של האיוכלוסיה, וביחוד בכל הנוגע להגנה בפני התקפות-מן-האוויר והמלחמה-החמיית (מעין ה.ג.א. אצלנו). עם בוא הגרמנים מארגן גם הוא יחידה פרטיונית (עשרים וכמה איש); אבל רק לאחר זמן, לפי מעשי החבלה של קובסק, הוא מוצא את פלגתו של זה ובא לעזרתו. כבר בעת ההיא, בתחילת הפעולה, — "היו אלה ימים קשים. הגרמני היה חזק, לא דווקא בציודו הטכני ובשמו הצבאי שהלך לפניו, אלא גם בבורותו של נ.ו. בחוסר ההכשרה שלנו..." אחדים מן הפרטיונים ה"ירוקים" היו אחויו חיל ורעדה: מאוימים ומפחדים היו האנשים, מהם שלא ידעו, בתכלית הפשטות ממה להתחיל לעשות. תחילה היו יוצאים למסע-יסיור מפקדי הפלוגות עצמם. — קובסק ורודניוב. ברור לו, שיש למצוא דרך לאיחודן של היחידות הקטנות. הוא בא אל קובסק ומציע לו את הצעת האיחוד. קובסק מקבל את הפיקוד הכללי — והוא — כדבריו: "לפי הרגל ישן" — נוטל על עצמו את תפקיד הקומיסר.

בדבריו על הקומיסר רודניוב, אומר פ. וורשיגורה: "המנוף העיקרי שהיה לו לקדם בו את עניינו הגדול היה הדיבור". והוא מוסיף: "אכן, מתוך שימוש של שיגרה וחוסר-הכשרון, שכחנו בימי שלום מה אדיר ועז הוא נשק זה של דיבור. נשק ההסברה". ולא לחינם משווה המחבר את רודניוב לדמותו של בעל "הפואימה הפדגוגית", מקרנקו⁽⁸⁾. יש משהו משותף בין מחנך זה של ילדי הפקר להכשירים לתפקיד אורחי מועיל — שיוכלו להיות לוחמים ובונים חברה חדשה וצודקת יותר, — ובין רודניוב זה, המחנך את אנשי-המלחמה, בחזית מרה ואכזרית, ושומרם מכל סטיה משפילה, מכל סכנה של יריד מוסרית. והרי סכנות כאלו אורבות לפרטיון על כל צעד ושעל. "הפרטיונים הנם צבא ללא שירות-אפנסאים לאספקה מסודרת, ללא חוקים מסוימים וללא שומרי-חוק הניצבים עליהם, ללא "ריבטריבונאל" ("בית-דין-הפסכני") וללא "מיליציה" (משטרה); אלה הם

6 בדצמבר 1920, בשלב האחרון של ההיאבקות בצבאו ה"לבן" של הברו וראנגל, שנתבצר לו בחצי-האי קרים. פרקופ — הוא לשווייכשה צרה המחברת את חצי-האי קרים עם היבשה, וביצורה היו חזקים ביותר. — המערכת.

7 בצבא האדום היה זה לא ציון תפקיד, כי אם תואר הדרגה (במקביל לקולונל שבדרגות-הפיקוד. — המערכת).

8 הספר הופיע בעברית בהוצאת "ספרית-הפועלים". — המערכת.

המונחים הסובייטיים המקובלים. — המ ע ר') וכל כך קל להתגלגל מכאן לשפל המדרגה של ליסטים פשוטים, של סכינאים המשתמשים בנשק חיי דרור קלים, נוחים ושבעים יותר". ועל כן: "רודניוב שקד בלי לראות על חינוך הפרטיזנים שלו; הוא היה עוקר מתוכם כל מידה של התאכזרות בלתי־נחוצה, היה נוטע בהם רגש של בטחון, מטפח את אור־הרוח זאת כוח־הסבל. הוא היה שם ללעג את הפחדנים, השיכורים — ובזימה שפוכה קידש מלחמה על בוזי רכוש התושבים".

"כששמעתי את רודניוב באחר־שביע, שעה ששוחח עם אנשי־חילו, או כששמעתי נואם במיקהלי תושבים שלווים — ראיתי לראשונה, מה מסוגל לפעול כוח דיבורו של אדם. רודניוב לא ידע לנאום נאום של נוסח־רשמי; כל מלה פשוטה, מלה של חולין, היתה רוויה אצלו להט דביקות במטרה אחת, פעלה ככהור שנורה על עבר האויב, היתה מטרתה את איש־המלחמה מן החלאה והגסות של הקלגסים".

תפקידו של הקומיסר בשותפות זו, קובפק־רודניוב, בא לידי גילוי ברור בתיאורם של ימי־התכונה לקראת "מסע־הפשיטה הסטליני הגדול" בסתו 1942, ביערות בריאנסק: "שעות ארוכות היינו יושבים ליד המדורה. ערב־ערב היה רודניוב סובב הולך ליד המדורות, ומסיח עם אנשי חילו ועם המפקדים. אכן, לי לא נתחוויר עדיין לחלוטין כל מעשה־המרכבה הזה של עמ־הפרטיזנים ומכוניו. הכל היה בעיני בלתי־רגיל — ולעתים גם פשוט ביותר, כדרך שפשוטים הם חיי־האדם".

"כאן ליד המדורות, בלי פתוס, בלי נאומים, לעתים גם בדיבור של ליצנות הנפלטת בדרך אגב, היתה נעשית מלאכת־הכנה גדולה ואמיתית.

"קובפק היה מחלק לאנשים כדורי תת־מקלעים, דואג לצידה וללבוש. בדברים אלה ממש עסק גם רודניוב, אבל ממש כאילו מכונת־דינמו אנושית עצומה, היה טוען את האנשים גם טען מוסרי ונפשי".

ועוד השוואה, במקום אחר: "לא פעם, כשהקשבתי לשיחותיו עם פרטיזנים, או כשראיתי בשעת פשיטות, הזכירני רודניוב דמותו של אדם אחד, שלא היה ולא נברא, ורק משל היה בדמיונו של יוצר גאוני, — דמותו של צאנקו, מסיפור הזקנה איזירגיל שבכתבי גורקי. אותו צאנקו העוקר לבו מתוך חזונו — כדי שיתלקח בשלהבת אש האהבה ויאיר את הדרך לאנשים שתעו ביער העבות של החיים".

ומחורותיו עובר המחבר להערכה אובייקטיבית: "רודניוב היה איש מסוגל להוליך אחריו המון־אדם, המון שלעתים עודו כפוסח על שתי הסעיפים, המון הצריך למצוא צידה לעצמו, מקום לינה, לבוש, ולעתים הוא משתוקק לנוח. ורודניוב היה מסוגל להוליכו אחריו. תפקידו של סימיון וסילייביץ רודניוב בתנועה הפרטיזנית אשר באוקראינה — ולא דווקא באוקראינה — היה גדול לאין ערוך יותר מן התפקיד שהיה לו בשירותו באורח רשמי. אף כי לא היה אלא הקומיסר של פלגת־הפרטיזנים ה"פוטילית", מכל מקום זכו השפעתו והשפעת סגנון עבודתו להתפשט על פני מאות פלגות פרטיזניות, למן בריאנסק ועד להרי הקרפאטים, למן ז'יטומיר שבוולחין ועד לגרודנו שבין פולין לבילורוסיה. "הפרטיזנים של שאר החטיבות השתדלו תמיד לחקות את חטיבתו של קובפק. זו היתה הטובה שבכולן, לא רק לפי סגולותיה בקרב, או לפי הרכבה המעולה, אלא גם לפי שבפשיטות פתחה תמיד דף חדש בדברי ימיה של התנועה הפרטיזנית. הפרטיזנים של קובפק ורודניוב היו מרחיקים לנוע יותר מכל שאר הפרטיזנים, הם היו פותחי המרחבים החדשים, החלוץ־המסייר של תנועת הפרטיזנים באוקראינה, בילורוסיה ופולין, ובראשה תמיד ה' שנים: הזקן בן הששים בעל העין הנוקבת וחודרת כל, עינו של בעל־בית טוב, הדואג לכל פרט ב"רכושו", היודע גם להרהיב עוז וגם לשקול בדעה, גם לדרוש וגם לוותר, — ולידו איש כבן־ארבעים, יפה־תואר, בעל שער שחור כעורב, בעל שפם שחור, בעל מרץ ופשטות־יחסים, אדם העשוי לבלי פשרה ואיש היצר העז בשארת ברמה את לבו האמין, הלוטש באש שנאת האויב ואהבת המולדת, ומאיר את הדרך לאנשי־חילו, בהגיוא אותם מלהיות "אנשי־חולין" של הענין הפרטיזני".

בשביל לראות כיצד ידע המארגן־המחנך להמנע מכל התבלטות־עצמית כשטובת הענין דרשה זאת, כיצד טרח לבצר את המסגרת, כמה ידע להחשיב כל גרעין של גבס מחזק, של סמל מאיר — אין טוב מלהביא כאן קטע מהספר המדבר על אחד הסמלים האלה אשר טיפח וגייש, אגב הצנעת אישיותו הוא, תוך שירות הכלל :

...במשך שנת המאבק נקבעו בחטיבה זו כללי־הנהגה, מסורות, הליכות ומנהגים. והנה אחד מהם.

באביב שנת הארבע־עשרה ניתן למפקד החטיבה, קובפק, תואר „גיבור־ברית־המועצות“. וכדרך הדבורים העמלניות השומרות על ה„מלכה“, שמרו ותיקי החטיבה על כבוד תוארו הרם של מפקדם. טעם ומשמעות מיוחדים היה בטכס שהונהג אחר כך לחילופי תורנות־החטיבה. ערב־ערב, בשש חסר רבע, היו נגשים אל בית־המטה התורן היוצא התורן הנכנס, ולאחר שנתלחשו עם באזימה (ראש־המטה) היו מוסרים לו בכתב דו"ת על כל הקטנות של הוויית החטיבה במשך המע־לעת. אחר כך היו פורשים הצדה וממתינים, באזימה היה ממשיך לעבוד, בהציצו לעתים רחוקות בשעון, שמראהו כין בצל עגול, שהיה תמיד מונח לפניו על השולחן. בשש חסר דקה היה מסיר את משקפיו ונותן בעיניו אות לתורנים : המוסר את תורנותו היה פוסע כמה פסיעות קדימה, לקראת קובפק, ובקול רם משיע את ההודעה :

— החטיבה, דום ! חבר מפקד החטיבה, גיבור־ברית־המועצות... — ובקול ברור משיע את הדו"ח על מסירת התורנות :

אחריי היה משיע מקבל התורנות את דברי הדו"ח ששינן אותם בעל־פה. וכדאי היה להסתכל בפניהם הרציניות של הזקנים — של „סבא־כפור“, הוא קורניוב, של באזימה, של וילס, או בפניהם של נערי־הקשר, „הסתובבו“ תמיד במטה, כולם היו עומדים קפואים לשמע הפקודה „דום“. ואף קובפק עצמו — הוא לא קיים כאן סתם חובה מחובות־השירות שלו, לא, — הוא כמכהן בקודש.

אך לא תאוו־כבוד עלוכה ילדה את הטכס הזה. גאוותם על חטיבתם, על תהלת־הקרב שלהם, שזכתה לתגמול עליון — למתן תואר ה„גיבור“ למפקדם — היתה זו גם זכותם. ועל כבוד התואר הזה שמור־שמרו בכל סמכות־מעמד בחזקת ותיקים־פרטיזנים.

— החטיבה, דום ! חבר מפקד, גיבור־ברית־המועצות... — היתה נשמעת הפקודה הרמה מדי יום־ביומו בבקתות פוליטיא⁹ המלאות עשן־תנורים, בדרכי־שדה, בחנית ביער...

וגם כשהיו הפלוגות והבטליונים עורכים קרב, וכדורים תועים היו מקצצים בענפי העצים ליד מרכבות־המטה, — אז גם אז היתה אותה פקודה נשמעת ב„שמונה־עשר אפס, אפס, אפס“.

ומן הצד היה עומד לו, משונס וקוף־גו, הקומיסר רודניוב, שהנהיג בחטיבה מנהג זה, והיה נותן בתורן עין רצינית, וידו המצדיעה צמודה אל מצחית כובעו הצבאי.

החייל — יצר־כבוד לו, כל שכן החייל שמלאכתו בכך, ורודניוב, שנפצע פעמים בשנה ההיא, עמד לו עמידה של צניעות מן הצד וידו אל מצחיתו, יום־יום בשעה שמונה־עשר, אפס, אפס, וביראת הכבוד הקשיב לנוסחת־הדו"ח שהוא עצמו המציאה : — החטיבה, דום ! חבר מפקד, גיבור־ברית־המועצות...

תהלת־עד ליצר־הכבוד ללא רדיפת הבצע של איש־הצבא המובהק הזה.

(9) פוליטיה — (פירוש המלה : — „חבל היערות“) הוא חבל גדול, לאורך גבול בילורוסיה הדרומית (וגם אוקראינה הצפונית), משני עברי הנהר פריפיט, מכוסה יערות וביצות כבירות, וחצוי נהרות ופלגים לרוב. — המ ע ר כ ת.

ואל טעות! לא קלה, ולא סוגה בשושנים היתה דרכו של הקומיסר סימיון רודניוב:
לא דרכו אל מקומו ותפקידו במערכה הפרטיזנית, ולא דרכו בעצם מילוי תפקידו זה.

* * *

כדי לראות נכוחה את התנועה הפרטיזנית בשנות 45-1941 ברוסיה ואת טיבה,
חשובה ביותר הבנת הדבר השני, דהיינו: הקשרים וסביבתהבעיות שבתפקיד המחנך,
המסתר והמארגן בתוכה.

שתי מגמות — שני חזיונות שונים — נזדמנו ונתנצחו בתוך תנועת הפרטיזנים
בשנות המלחמה הגרמנית-הרוסית. יתכן, כי בזמן האחרון נתפרסמה יותר המגמה האחת,
זו של הפרטיזניות המאורגנת והמודרכת מלמעלה, אשר רק דרכי פעולתה
הטקטיות, האופירטיביות והפסיכולוגיות כלפי האויב נועדו, בעצם, להיות שונות משל הצבא
האדום הסדיר: ואלו כל שאר הדברים, — כגון: ארגון לחטיבות גדולות למדי, לפי תקן
ומונחים של צבא סדיר (למשל, "מספר בריגדות פרטיזניות מתחומים שמדרום-מערב
ללנינגרד", ולבסוף, במערב — גם "דיבזיות פרטיזניות")¹, סדרי-הפיקוד, תוארי
הקצינות, מטות מסודרים, זיקה להוראות המרכז, מושגי משמעת, וכל כיו"ב — הרי הם
כמסורת ה"תקינה" של הצבא הסובייטי.

נוסח-מחשבה מעין זה בענייני פרטיזנים, אינו, בעצם, חידוש מעיקרו של דבר;
אדרבא: ראשית מלחמת הפרטיזנים, בשמה המפורש הזה, ברוסיה, בשנת 1812,
היא שנת "מלחמת-המולדת" נגד הפולש הצרפתי, היתה כזאת: ואף ביתר שאת! שכן
בימים ההם לא היו החטיבות הפרטיזניות אלא פלגות של אנשי צבא (גם קוזקים "סדירים"
למחצה, וגם הוסטארים ושאר פרשים, ובמקצת גם רגלים-קלעים, סדירים-בתכלית), שהוטלו
עליהם התפקידים המיוחדים של פעולה נפרדת ועצמאית, נוסח "שדרות-מעופפות",
כאגפי האויב הנסוג, ולעתים גם לפני מחנהו, הנע מערבה. ורק במידת-מה היו
פלגות הפרטיזנים נעזרות ע"י חבורות איכרים מתמרדים, שהגדילו לעשות בהשמדת
שרידי הצרפתים סחופי-הקור ומוזי-הרעב. ועליכן, בפרטיזניות כזאת, שהיא רק בחינת
הסתעפות מרחיקה-לכת של הצבא התקין, לא היה, כאמור, חידוש מעיקרו
של דבר. והרי נוסח זה של הפרטיזניות הוטל — למן סוף שנת 1942, וביתר יחוד
בשנת 1943-44, — על פני "הווי" פרטיזני קודם, שהיה בחינת גידול-פרא,
שצמח מאליז צמיחה טבעית והמונית, מפורזת ובלתי אחידה, אותו הווי פרטיזני "סטיכי",
גם הוא היה בעל תקדים ומסורת. כי הוא שדמה דמיון רב עד מאוד לראשית הפרטיזניות
שבשנות מלחמות-האזרחים ב-1918-1917, באוקראינה, בצפון-קוקו ובסיביריה.
גם זו היתה תנועה, שצמחה בעיקרה ללא הדרכה מרכזית, קצתה — "מלמטה", ביזמה מקומית,
ולעתים — ביזמה מן המרכז, אך בלי שמרכז זה ישלוט אח"כ שליטה יתירה ביחידות
ובפעולותיהן. אותה תנועה (וביחוד — באוקראינה, שבה הלם הדבר גם את האופי הלאומי
ואת המסורת ההיסטורית) נשאה, בכלל, גוון אנרכי בולט למדי, לא האמינה לא בערך
הארגון המרוכז, "הבירוקרטי", ולא בתועלת המומחיות הצבאית-המקצועית (כך, למשל,
נהגו בביטול ובחוסר-אימון כלפי קצינים בעלי השכלה אקדמית וותק צבאי-גבוה, מבית
המדרש של "המטה הכללי"). בעד נטיותיה אלו — שינקו לעתים ממקורות של אידיאולוגיה
אנרכיסטית, ולעתים מערענותיהם של "סוציאליסטים-ריבולוציונרים-שמאליים", אבל תמיד
— גם מתכונות-אופי לאומיות, ולא במעט, פשוט, מהלכי-הרוח של תקופה מהפכנית-נסערת —
בעד כל אלה שילמה הפרטיזניות האוקראינית טבין ותקילין בדם, בכשלונות, בהפסד שתי
מערכות גדולות; ככתוב בזכרונות מפקד-בולשביק אחד משנת 1919: "עד-מהרה נתפצח
האגוז הפרטיזני הירוק"² בשניו הלבנות החסינות של צבא-דייקין המאומן, הממושטר
המאורגן... בחדישי המכוכה וחוסר-הארגון ב-1941, עם היסוג הצבא האדום ממרחבי
אוקראינה בילרוסיה, וגם חלקים מרוסיה המרכזית, עוד לפני שהוקמה הרשת המסועפת

(10) בלשון הימים ההם לא פעם קראו לפרטיזנים — בין הנוטים ל"אדומים" בין

הנוטים ל"לבנים" ובין "העצמאים" — בשם "הגדודים הירוקים". — המערכת.

(בדרכים לא-קלות ולא-פשוטות) להדרכת הפרטיזניות ולניצוח עליה — צמחה מאליה, כחזיון בריא של פטריסיות והתנגדות, אך כגידול-פרא בלתי-מאורגן, מהדורה מחודשת של הפרטיזנים נוסח „1918-19“, לגמרי לא קל היה תהליך התגברותם של סדר ומשטר חדשים, שהוטלו אח"כ מלמעלה וקצתם הוקמו גם מלמטה (כבחיבת קובפס ורודניוב), בייזמת גרעינים בעלי מסורת צבאית וציבורית שמבפנים, על הווי „הפרטיזני“ המובהק, הפרוע והבלתי-מרוסן. והרי דווקא זו היתה מלאכתו של הקומיסר בעיקרה וברובה, — יחד עם מלאכתו של קובפס-המפקד, ועם באזימה, מי-שהיה מנהל בי"ס עממי — כראש-המטה — כשהשיחה מקדמת ומבססת מראש את הפקודה שתבוא.

אין כל ספק, כי עם כל האידיאליזציה וההבטה דרך המשקפיים הורודים על המציאות הפרטיזנית, — אשר השפעתם מורגשת גם בעתונות ובספרות הסוביטית, ודרךן גם בקרבנו, — היו (ונשארו, בחלקם, עד הסוף) פגעים ופגמים בהווי הפרטיזנים. דבר זה אינו גורע מערך העבודה החינוכית שנעשתה בקרבם, — אדרבא, היא רק מבליטה את מלוא ערכה וחיוניותה ומציגה אותה על רקע הקשיים והמעצורים, שבהם היתה נתקלת.

כמה מקרים, שהובאו בסיפור של פטר ורשיגורה, דיים להראות לנו את הרקע הפרוע הזה, שבו היה לעתים כפסע בין חטיבת הפרטיזנים לבין האסון, מחמת ליקויי המשמעת ומעוט ההכרה של החיילים-הפרטיזנים ומפקדיהם.

הנה קטע מתוך שיחת-זכרונות עם ראש-המטה באזימה: „...ועוד, הלא תבין, היה לנו מקרה אשר כזה... באים אנו, אני וסימיון וסילייביץ (רודניוב) אל הפלוגה השלישית, ושם — לא משמר, ולא זקיף... כולם ישנים כהמומים; ניכרים הדברים שהיה מי שלגם לגימה גסה... הויהווי, הרי זהו קהל אשר כזה!“

בשלב הראשון של „מסע-הפשטה הסטליני הגדול“, בטרם יצאו הפרטיזנים למרחב, ממערכת כוחות-המחסים הגרמנים והמדיאריים, מבחין מפקדו של מיוקף בשיירת עגלות גרמנית, עם חביות-ספירט, שובה אותה ועורך מיד „משתה-כדת“ לכל יחידות-המשנה הפרטיזניות החונות במטחווית-קול. מתחילה הילולה של שכרות, שירה בגילופין וזעקות עד לב השמים — בה בשעה שהצלחת הענין כולו, ומניעת אסון אפשרי, תלויות היו בשקט ודומיה מוחלטת ככל האפשר. הקומיסר המזועק צועק אל מפקד המזוקף המחייך אליו בגילופין: „אין די לך במיתת יריה, נבל!“ — ולבסוף היה הכרח בשל מעשה ההפקרות הזה לשנות את כל הטקטיקה כולה של שלב-המסע הקרוב.

מאלף ביותר הוא המקרה, שבקשר עמו מתגלית לקורא גם הטרגיות של הדרך שבה הגיע הקומיסר עצמו אל תפקידו זה, במערכת הפרטיזנים דווקא. מעשה בפלגה מובחרת מצעירים, ששירתו בצבא האדום ונעתקו מעל יחידותיהם בדרכים שונות ואח"כ נתקבצו אל קובפס, בבוא רודניוב לכונן „סדרים“, סיורים ומשמרות, קיבלו הבחורים את הדברים האלה „בקרירות“, אם כי הבינו שזהו ענין של צורך ו„השלימו בדומיה“, „רודניוב היה משמש דוגמה בכל דבר. מראהו החיצוני של איש-החיל, סדר היום וחלוקתו, מילוי השירות, הציות לממנים, סדרי התזונה המאורגנים, — את כל אלה, שבאו לו מתוך הרגלים של חיל-הצבא הישן. ראה חובה לעצמו וכן דרש גם מן הכפופים לו, כי „כך היה בחיל-הצבא, ואלו בפרטיזנים — נחוץ הדבר שבעתיים, — היה מסביר ומשכנע; — כאן נחוץ הדבר שבעים ושבעה, לפי שמאבקנו מסוכן יותר, כוחותינו — מועטים יותר, ואלו להכות את האויב צריכים אנו באופן שלא ייגרע מחיל-הצבא הסדיר“.

„ההתפוצצות, — אף על פי שהדבר משונה ביותר, — באה בשל עסקי ריב... לאחר שהשכין סדר בשירות-הסיוור והוקיפות, לאחר שפעל לסידורן הפנימי של מחפורות המגורים, נצרך הקומיסר אל ענייני התזונה“. על סמך הצידה המצויה בעין ערך תפריט תקין, — ולא דווקא דל: 200 גרם בשר ליום; צנימים, או לחם, ירקות לרוב וכן ספל ריב פה ליום 2- אנשים. ריבה זו הוכנה מבעוד מועד ב„בסיס-האספקה“, מעשה-ידידיו של ראש-האפסנאים אשר לקובפס, קורניוב (עיין לעיל, בפרק על קובפס). צעירי ה„חברי-א“

עשו חשבון פשוט: „אולי אהרג מחר, וכאן הקומיסר עורך חשבונות עד החורף. רוצה אני במתיקה זו ככל שתכיל כרסיי“. פרצו צעקות, איומים. מפקד-הפלוגה, לוחם טוב וטיפוס מעניין, אך בחור יוצא-דופן ונוח לרגוש, הפליט: „אל תרעישו, אני כבר אסלק את הקומיסריון הלזה... הדבר נודע במטה. על אף התנגדותו של קובפק, מחליט רודניוב לא לאחוז באמצעים נגד המאיימים, אלא ללכת אל מחפורתה של אותה פלוגה, „לשוחח“. באומץ רוחו, בשקטו הנפשי המוחלט, בגילויי לבו, ברגשי חברות שיש בה מן התקיפות, כובש הוא את לבות אנשי הפלוגה ומפקדם, משכנע אותם, זוכה לרכוש את חיבתם ומסירותם. בימים שלאחר כך מצטיינים הבחורים בקרבות ומתנדבים לכל משימה מסוכנת ונועזת.

והנה, אגב מקרה זה, המדגים את נצחון ההכרה והכשרון החינוכי על יצירי „חבריא“ בלתי מרוסנים, — מספר הקומיסר לאנשי הפלוגה — שטענו לפניו כי מפקדם נכשל רק מחמת „עצביו“, הלוקים מאז עשה כמה שנים בבית הסוהר — כיצד הגיע אף הוא, (הקומיסר עצמו) לתא אסירים בבית-סוהר...

כבר ב־1935 היה רודניוב בדרגת „קומיסר-רגימנטי“ (עיין לעיל), ולעת „מאורעות“ האגם חסאן“ (שבין הרוסים ליפנים בגבול מנג'וריה) היה כבר מפקד תרבותי ובעל השכלת מעולה מאנשי „סגל-המפקדים הקבוע“, ולפי עדות הספר: „שיטור צבאי, קוממיות, דריכות, קפדנות כלפי עצמו וכלפי הפיקודים נצטרפו אצלו עם יחס נפשי וידיעת נפש-החייל, הוויו ודרכיו“.

והנה דבריו מאותה שיחה: „במפלגה אני משנת 19 (1919 — המ ע ר כ ת). כל חיי עברו עלי בצבא. והנה, בשנת 37 הושיבוני במאסר. טוב — חשבתי בלבי — אשב לי קצת, יבדקו וימצאו; והנה חולפת שנה, — ועדיין מוסיפים לבדוק את העניין. עוד שמונה חדשים חלפו-עברו... לימים קוראים לי, נותנים בידי את כרטיס-המפלגה ואומרים: „טעות“. ובכן מה היית עושה במקום קרפנקו⁽¹⁾? — „לא אדע“, — „ובכן, הנה, הרוואה אתה? ועוד אומר אתה: „עצבים!“ הנה גם עצבי שלי לא עמדו אז בנסיון. את כרטיס-המפלגה לקחתי לי, ואשר לצבא — לא, אמרתי. די לי! היטב נעלבתי אז... ונסעתי לי לביתי. גרתי שם כשנתיים, והנה — מלחמה. אני — למוסקבה, קבלוני-נא בחזרה... אך שם אין דעת הבריות פנויה לעסוק ביי“⁽²⁾. חשבתי אז, הרהרתי... הנה, עד מה יוכל להיזקק ה„ברוגז“ עם המולדת! אמנם, הננו מן האנש“ (אנשי שלומנו): „נתרגו, נתקוטט, כל זה בגדר הטבע. אך כשהגרמני הולך אחרינו — הרי זה ענין אחר לגמרי, חבריא! כאן כבר צריך לשכוח את העצבים, את יצר-הכבוד. והנה, גם לי לא נשארה ברירה, אלא להתחיל בעסקי-פרטיזנים... והלא אני ממפקדי-סגל, חבריא! תלמידי מפקדים עכשיו על דיביויות! וזה הכל!“.

מתוך סקירה מקוטעת זו על דרך חייו והתפתחותו, אפשר גם לראות, עד מה נפתלת היתה דרכו אל תפקיד הקומיסר בחטיבת קובפק, אילו כוחות נפש וכושל-ארגון היו גנוזים כאן לפני שפרצו אל מרחב-הפעולה, — ואילו זכיה וזכתה החטיבה ה„פוליטבילית“ של קובפק, שלחון הנהגתה נכנס איש רבי-יכולת מנודה זה.

רבות עוד הדמויות בסיפורו של פ. וורשיגורה, שמן הראוי לצייןם בפני הקורא העברי, אך צר המצע למגולל בו גלריה עשירה ומגוונת זו של טיפוסים אדם ודמויות לוחמים, והדבר יהא שמור להזדמנות אחרת. הלא הדמויות שהועלו כאן, ופרשות המאורעות והמצבים הכרוכות בהן, עשויות לא רק לעורר סקרנות ועניין, אלא גם לעורר מחשבות ולהביא לידי מסקנות.

(11) מפקד-הפלוגה הסורר. — המ ע ר כ ת.

(12) אכן, מבחינה זו משונה הרושם שמתעורר כאן לעובדה, שבהפתח המלחמה, להיות המחסור במפקדים מאומנים ומוכשרים גדול, נדחה איש כרודניוב וחזר להיות יורר של אגודה פרובינציאלית להג“א (עיין לעיל). — המ ע ר כ ת.